

АКАДЕМИЧНО СЛОВО ПРЕД АБСОЛВЕНТИТЕ ОТ ВИПУСК 2014

Скъпи колеги,

В еуфорични и тържествени моменти като този най-разумно е да се пожелава на завършилите следването си студенти здраве и успех. Не че липсват куп клишета, съпровождащи събитието, особено онова, което настоява „да дадете всичко от себе си и да се стараете на 100 или 120 процента“. Като че ли има метрика, способна да измерва амбициите, прилежността и желанието за успех!

Ако приемем, че здравето е твърде индивидуална характеристика, обусловена от генетични дадености и избран начин на живот и неподлежаща на моделни изследвания и управление, то с успеха нещата са различни. Всеки може да си избере собствен модел от съществуващите според мен няколко варианта. Бих искал да ги споделя с вас в този момент на раздяла с романтичния период на следването.

Първия модел наричам „успех на всяка цена“. Той следва принципите на т.нар. „американска мечта“, които създават илюзията, че не е невъзможно да станеш номер едно в света, да бъдеш постоянно на върха, независимо от произход и околна среда. Уви, горчива истина е, че практически винаги се намира някой, който е преди теб – по богатство, красота, способности. Така че идеята да си сам на върха е илюзорна и доста унищожителна за личността. Това е моделът на хищниците, като мъжкия лъв или тигър, които са в постоянна борба със съперници за територия или женски индивиди.

Наричам втория модел „европейски“, или „консервативен“. Той не изисква динамиката и свръхамбициите на първия вариант за успех, при него не се препоръчва бързана, прескачане на етапи, конфликт със съвест и личности. Успехът идва по-бавно и постепенно, но като че ли е по-траен, макар и без мегаизмерения. Ако пак направим аналогия със света на животните, това е подходът на слоновете и костенурките – мудни на пръв поглед видове, но с еволюционна история от милиони години насам, т.е. успели видове.

Има и трети модел, който наричам „идеологически“. Важното условие за постигане на успех при използването му е не да бъдеш способен, упорит и талантлив, а просто верен на определена идеология – политическа или икономическа.

Достатъчно добре познавахме координатите на този модел допреди 25 години, а последствията от него сигурно ще траят още четвърт век. Това е моделът на маймунското общество – важно е да имаш благоволенieto на алфа – мъжкарят, за да се чувстваш добре (и успял) сред себеподобните си. Необходимо е да се подчиняваш, за знаеш да „поциш“ силния и да отстъпваш винаги пред волята му.

Последният модел се нарича условно „всяка аванта е преходна“. Той е широко разпространен и е лесен за аналогии – модел на хиената. За постигане на успех се използва временно благоприятно обстоятелство. Не е толкова важно какво ще се случи по-късно. Идеята е да „уловиш мига“ и да му се насладиш, като че ли ще трае вечно. Привържениците на този тип път към успеха са дълбоко убедени, че „авантата“ е постоянно на разположение. Имаше филм за подобен модел, заглавието бе „Вълкът от Уолстрийт“, макар че по би му подходило „Хиената от Уолстрийт“. Анализите показват убедително, че както авантата, така и този вид успех са временно явление.

Темата за успеха е тясно свързана с темата за щастието, удовлетвореността, задоволството от упражняваната дейност. И досега битува мнението, че най-щастливи и удовлетворени от успеха си са професионалистите. И не просто професионалистите, а тесните професионалисти, хората с точен професионален профил, с утвърдени професионални навици и умения. Пак можем да използваме за доказателство класическото клише „действа като професионалист“. Моля ви, не забравяйте никога, че така нареченият „професионализъм“ е много рационална категория. Строгий професионализъм действа по определени логични правила и така се смята за абсолютна истина и начин на поведение. Ти си химик и си гледай химията, гласи неговото верую. Но още преди повече от половин век прочутият английски физик сър Чарлз Пърси Сноу призова за запълване на пропастта между естествените науки и света на изкуството. Природознанието се приемаше като рационалното начало, а изкуството, хуманитаризмът бяха емоционалното, артистичното. Дали химикът не би могъл да бъде и емоционален – за това питаше Сноу.

Тази теза е изключително интересна в контекста на щастието, успеха и удовлетвореността от живота. Има много конкретни примери, които убедително доказват връзката между рационалното и емоционалното, или ролята на музите в науката и техниката.

Големият фламандски художник от XVI век Питер Брьогел Стария рисува по много оригинален начин Вавилонската кула. Сюжетът е библейски, характерен за неговата епоха. Кулата остава недостроена, защото хората говорят на различни езици и не могат да се разберат помежду си. Но какво прави Брьогел? На втория етаж на строежа той рисува кранове и строителна техника, напълно непозната за

библейските строители, но характерна за XVI век – такава, каквато художникът е виждал всекидневно в родния си Амстердам. Днес Брьогел се приема като истински художник на науката и техниката на своята епоха и неговите платна шедьоври радват не само емоционалното у нас, но и рационалното – знаем как са изглеждали крановете, часовниците, астралабиите и геодезическите инструменти през XVI век. Никой не може да отрече професионализма и вечността на творбите на Брьогел, но той е съчетал това с емоционалния си поглед към естествознанието от онази епоха.

Аугуст Стриндберг е всепризнат шведски драматург от края на XIX и началото на XX век, наричан баща на модерния театър. През 20-те години на миналия век е имало период, когато негови пиеси са били изпълнявани в поне 50 световни театъра едновременно. И тъкмо този преуспял в „емоционалния клон“ на творчеството автор пише с убеждение, че бил дал всичките си пиеси за един сполучлив химически опит за синтезиране на „философския камък“. Стриндберг е бил убеден алхимик, експериментирал е в собствена лаборатория и е публикувал трудове в химически списания.

Могат ли да се рисуват математически абстракции? За това трябва да попитате изследователите на творбите на известния холандски график Мориц Корнелис Ешер. Той твори през миналия век и създава невероятни графики, в които пространственото и равнинното се преплитат, преминават от едно измерение в друго. Твърди се, че няма по-добри илюстрации на математическата дисциплина топология от неговите графики, както и за предаване на идеята за безкрайно малкото. Един емоционален творец, пленен от рационалната математика!

Съвсем наскоро бяха раздадени поредните американски награди „Оскар“ за филмово изкуство, приемани за изключително престижни показатели за актьорско майсторство и кинопрофесионализъм. Номинации и награди спечелиха великолепни творби, вдъхновени от научни постижения: „Теория на всичко“ (за физика Стивън Хокинг), „Игра на кодове“ (за постиженията и съдбата на гениалния британския математик Алън Тюринг), „Гравитация“ (посветен на космически полети)...

Разказах ви всичко това в подкрепа на тезата си, че е добре да търсите успеха и щастието си не само в рамките на тесния професионализъм и служебно израстване в някаква условна йерархия, а в непринуденото съчетаване на професионални умения (рационалност, енциклопедизъм) с удоволствието на емоционалното. Тогава струва ми се радостта от битието, което много често ни увлича с непоносимата си лекота (израз на големия писател Милан Кундера), ще бъде пълна.

На добър час, колеги!

Проф. д.х.н. Васил Симеонов